

**İLÂHİYAT FAKÜLTELERİ XII. KELÂM ANABİLİM DALI
KOORDİNASYON TOPLANTISI VE İSLÂM'DA AHİRET İNANCI
SEMPOZYUMU
29-30 HAZİRAN 2007
SİVAS**

Recep ÖNAL

Sakarya Üniversitesi SBE Kelâm ABD Doktora Öğr.

onal1975@gmail.com.tr

Yaşadığımız asrın en önemli özelliklerinden biri, Aydınlanma dönemiyle birlikte özellikle de Batı'da modernleşme projesinin bir sonucu olarak dinin sosyal hayatın hemen hemen tüm alanlarında geleneksel etkisini yitirmesi ve bunun sonucu olarak insanlığın ahireti unutmış gibi davranması, Aşkın/müteal değerlerden uzaklaşan seküler bir hayat tarzını tercih etmesidir.

Varlık ufkumuzu salt maddî ve fani olanla sınırlayan, bizim dünyayla, kendimizle, insanla ve diğer canlılarla olan ilişkilerimizi olumsuz etkileyen ve insanlık için ciddi bir problem olan sekülerizm, insanın ahlâkî ve uhrevî tabiatına sırt çevirmiştir.¹ Birey ve toplumlarda giderek yaygınlaşan sekülerleşme/dünyevileşme, global bir kültür olarak insanlara empoze edilmekte, özellikle de günümüzün öte dünya düşüncesinin hayatın dışında tutulması, ahirete endeksli bir hayatın yaşanmaması için dünyadaki bir çok ayartıcı nesnelere yetinilmesi teşvik edilmekte, dünya hayatının bir alternatifi olmadığı, bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde ele alınmaktadır.² Bu anlayış beraberinde, bireyseliği ve hazcılığı getirmekte, dolayısıyla dinin öğütlediği yardımlaşma ve paylaşma gibi erdemleri hayattan soyutlayarak yeryüzünde toplumsal ve ekonomik dengenin bozulmasına sebep olmaktadır.

Özellikle XIX. Yüzyılda iyice yerleşen seküler düşüncenin tahrip edici ve değer yıkıcı bir süreci beraberinde getirmesi karşısında, dünya ve ahiret dengesini korumayı hedefleyen İslam dini, insanın orta yolu bulmasını sağlayan bir işleve ve insanî ve ahlâkî

¹ Prof. Dr. Sadık Kılıç, "Modern Dünyanın Bunalımları", *Diyanet Aylık Dergi*, Mayıs 2003, Sayı:149, s. 4.

² Abdurrahman Akbaş, "Dünya Ahiret Arasında Denge", *Diyanet Aylık Dergi*, Aralık 2005, Sayı:180, s. 17.

bir dünyayı imar edici bir role sahiptir. Dolayısıyla Allah merkezli bir hakikat anlayışını terk eden ve ahireti yok farz eden anlayışları İslam dininin onaylaması mümkün değildir. Zira dünyanın tek gerçek hayat kabul edilmesi, hayatın kutsal değerlerden soyutlanması ve maddî hazların ön plana alınması, İslam inancı ve ahlak değerleriyle bağdaşmamaktadır.

Dünyevileşmenin panzehiri, dünya şartları ötesine taşıyan nihai bir amaca sahip olmak yani ahirete inanmak ve bu inancın gereklerini yerine getirmeye çalışmaktır. Ahirette hesap verme bilinci, insanın iyi bir otokontrol mekanizma olup, yaşayışını disiplin altına alır ve kişiye sorumluluk duygusu verir. İleride hesaba çekileceği büyük güne göre, insanlar ve tabiat ile ilişkilerini ilahî ölçü temelinde yürütmesini sağlar. Sağlıklı düşünebilen insan akli, kendisinde bulunan adalet, sorumluluk ve ebedilik duygusu ile insanın başıboş ve amaçsız yaratılmadığı fikrinden hareketle hayatının varlığını tabii bir şekilde kabul eder.

İnsanlık, modernizm ve sekülerizmin kıskacında dine karşı yabancılaşırken diğer taraftan da bazı mitolojik ve ezoterik görünen unsurlara karşı ilgi duymaya da başlamıştır.³ Modernleşmiş ülkelerde ortaya çıkan yeni dinî akımlar, sekülerizm ve onun pratikteki yansımaları maddî ve manevî birçok yıkıcı etkiye sebep olmuştur. Bu olumsuz etkiler karşısında, dini hayatın canlandırılması, toplumun din konusunda aydınlatılması / bilinçlendirilmesi ve topluma doğru bir İslâm inancı kazandırılması hususlarında ülkemizdeki ilahiyat fakültelerine önemli görevler düşmektedir.

İslâm inanç esasları alanında söz sahibi olan günümüz kelam araştırmacıları bu hususu göz önünde bulundurarak; insanların dine ve dini inançlara olan ihtiyacını en güzel bir şekilde cevaplamaya çalışmışlardır. Onlar İslâm i'tikadını sistemleştirip, düşünce ve i'tikad alanında İslâm toplumlarına yön vermek ve Müslümanların bu alandaki problemlerini ve sıkıntılarını gidermek, dini hayatı ilgilendiren güncel problemleri ve yeni gelişmeleri görüşüp tartışmak, geleceğe yönelik yeni perspektifler ve açılımlar elde edebilmek için her yıl bir araya gelmektedirler.

Kelam problemlerinin daha iyi anlaşılması ve bu esaslarla ilgili meselelerin tartışılması amacıyla İlahiyat Fakülteleri Kelâm Ana Bilim Dalı öğretim elamanları, ilk toplantılarını 28–29 Haziran 1996 tarihinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde

³ Doç. Dr. İsmail Albayrak, “Dini İnanç ve Sosyal Değerler”, *Yeni Ümit*, Yıl: 18 (Ekim Kasım Aralık 2006), Sayı: 74, s. 47.

yapmışlardır. Böylece ‘sempozyum’ geleneğiyle birlikte ilk adımı başlatmış, İlahiyat Fakülteleri Ana Bilim Dallarına rneklilik teşkil etmişlerdir.

“XII. Kelâm Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve İslâm’da Ahiret İnanıcı” adlı bu yıldıki sempozyum 29–30 Haziran 2007 tarihleri arasında Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin ev sahipliği ve gayretleri, Sivas Valiliği, Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası, Sivas İl Belediyesi ve İl Müftülüğü’nn katkılarıyla Sivas’ta gerçekleştirilmiştir. Sempozyum konusunun seçiminin temel amacını, klasik kelâm literatüründe yer alan; ulhiyet, nübüvvet ve hiret olmak üzere üç noktada özetlenen iman esaslarının doğru anlaşılmasını sağlamak amacıyla bilgilendirmek olarak özetleyebiliriz. Belirlenen bu konulardan ulhiyet; yani Allah inancı, 24–25 Eylül 2005 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde “X. Kelâm ABD Koordinasyon Toplantısı ve Tanrı Tasavvurları ve Sosyal Hayata Yansımaları Sempozyumu” başlığı altında gerçekleştirilmiş, sunulan tebliğ ve bildiriler bir kitap halinde basılmıştır.⁴ İman esaslarının diğer önemli bir konusu olan nübüvvet ise, 15–17 Eylül 2006 tarihleri arasında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde XI. Kelâm ABD Koordinasyon Toplantısı ve İslâm’da Peygamber İnanıcı Sempozyumu” başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Tebliğleri içeren eser baskı aşamasındadır.

Ulhiyet, nübüvvet ve ahiret konularının ele alınma nedeni, özellikle XIX. Yüzyılda iyice yerleşen seküler düşüncenin ortaya çıkardığı sonuçlardır. Bu anlayış Allah merkezli bir hakikat anlayışını terk ederek vahiyle gelen bilgiyi ve nübüvvet müessesesini dışlamış, sadece akla güvenen pozitivist düşünceyi savunmuş, ahiret hayatını yok farz ederek dünyanın tek gerçek hayat kabul edilmesi, hayatın kutsal değerlerden arındırılması ve maddî hazların ön plana alınması gibi anlayışları ortaya atmıştır.

29–30 Haziran 2007 tarihleri arasında Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Konferans Salonunda gerçekleştirilen sempozyuma bu yıl, çeşitli ilahiyat fakültelerinden Kelâm Ana Bilim Dalı mensuplarıyla birlikte değişik disiplinlere mensup çok sayıda akademisyen, ğretim yesi, bilim adamları, araştırmacılar ve din görevlileri katıldı.

Sempozyumun açılışı, saat 9.00’da Ticaret ve Sanayi Odası Konferans Salonunda Saygı Duruşu ve İstikll Marşı’nın ardından yapılan protokol konuşmalarıyla gerçekleştirilmiştir. İki gün boyunca dört oturum halinde sunulan tebliğler ve bu

⁴ *Tanrı Tasavvurları ve Sosyal Hayata Yansımaları Sempozyumu: Bildiriler Kitabı*, nşr. Haz. Ramazan Biçer. Süleyman Akkuş, Sakarya: SA. İlh. Fak. Yayınları, 2005.

bunların müzakere edilmelerinin ardından genel bir değerlendirme oturumuyla bilim dünyasında iz bırakacak bir seviyede sempozyum tamamlanmıştır. Üç gün devam eden organizasyonun üçüncü günü Sivas'ın tarihî ve turistik mekânlarına yapılan geziyle son bulmuştur. Aşağıda iki gün boyunca izleme fırsatı bulduğumuz sempozyumun programına bir göz atıp, konu başlıkları ve izlenimlerle birlikte tebliğlerle ilgili kısa bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

29 HAZİRAN 2007 CUMA

Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Konferans Salonunda bütün erkân hazırды. Saygı duruşu ve istiklal Marşı'nın ardından sempozyum tertip heyeti adına Prof. Dr. Ramazan Altıntaş teşekkür konuşmasını yaptı. Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fak. Dekanı Prof. Dr. Ahmet Gökbel'in konuşmasının ardından Sivas İl Müftüsü Mustafa Balık, Belediye Başkanı Sami Aydın, Diyanet İşleri Başkan yardımcısı Doç. Dr. Fikret Karaman ve Vali Yardımcısı Mete Buhara birer konuşma yaptılar. Koordinatör sıfatıyla konuşan Prof. Dr. Ramazan Altıntaş Rektörlüğe, Dekanlığa, İl Müftülüğüne, Sivas Valiliğine, Ticaret ve Sanayi Odası çalışanlarına teşekkürlerini dile getirmesinden sonra, sempozyumun içeriğini takdim ederek niçin böyle bir sempozyum düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğuna ilişkin görüşlerini dile getirdi. Altıntaş'ın konuşmasının ana teması; bu tarz toplantıların kelam ilminin yeniden inşasına büyük katkı sağlayacağı, din ve ölüm gerçeği tarih boyunca bütün insanlığı meşgul etmiş bir konu olması açısından ölüm ötesi hayatın kelam, psikoloji ve felsefe disiplinleri yönünden ele alınıp değerlendirilmesi günümüzün çağdaş toplumları açısından büyük önem taşıdığı üzerinedir. Kur'an'da önce ölümün sonra da hayatın zikredildiği ayetlere dikkat çeken Altıntaş, hayatı yaşanılır kılanın ölüm duygusu olduğunu, bu duyguyu içselleştiren bir bireyin, hayatını disipline edeceğini, dolayısıyla ölümün, insanda sorumluluk duygusunu canlı tutmak suretiyle ahlakî gelişimine büyük katkı sağladığını ifade etti. Yaşadığımız modern zamanlarda her türlü ahlakî ilkeleri ve toplumsal kuralları bir bariyer olarak algılayan, çalışmayan, üretmeyen sadece eğlenceye ve hazza odaklanan hedonis yaşam tarzlarının felsefî bir anlayış olarak ölümden kaçış üzerine kurulduğunu ifade eden Altıntaş konuşmasına şöyle devam etti: "Ölüm olgusuna sevgiliye kavuşma ve mekân değiştirme gibi anlamlar yükleyen insanoğlu ölüm korkusunu yenmekle kalmaz ölüm düşüncesinin psikoloji üzerindeki yıkıcı etkisini asgari düzeye indirir." Altıntaş son olarak bu ve benzeri toplantıların işaret edilen sorunların aşılmasında son derece faydalı olacağını vurguladı.

Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fak. Dekanı Prof. Dr. Ahmet Gökbel de yaptığı konuşmada, böylesi toplantıların İlahiyat fakültelerinin hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde kalitesinin artmasına olumlu katkı sağlayacağını göz ardı edilmemesi gerektiğine değinerek programlı, disiplinli ve işbirliği içerisinde yapılacak olan söz konusu çabaların amaca hizmet ettiği sürece desteklenmesi ve sürdürülmesi gerektiğini söyledi. Kelam Anabilim Dalının geleneksel toplantısının diğer ana bilim dalları koordine toplantılarından farklı bir yönü olduğuna dikkat çeken Gökbel, istişare toplantısı yanında bir konunun bilgi şöleni halinde ele alınıp tartışılmasının, ilahiyat fakültelerinin kendi iç sorunlarını tartışırken beraberinde güncel ve bilimsel sorunların da gözden uzak tutulmadığının bir göstergesi olduğunu dolayısıyla takdir edilmesi gereken bir çaba olduğunu dile getirdi. İl Müftüsü Mustafa Balık ise konuşmasında böylesi sempozyumlar ve kültürel etkinlikleri desteklemekten duydukları memnuniyeti ve bunu kendileri için görev saydıklarını ifade ederek tespit edilen konunun önemli olduğuna dikkat çekti. Türkiye Cumhuriyetinin temellerinin atıldığı tarih ve kültür şehri Sivas'ta böyle değerli misafirleri ağırlamaktan ve bu bilgi şölenine katılmaktan memnun olduklarını dile getiren Belediye Başkanı Sami Aydın ise toplumların huzur içinde yaşayabilmeleri için konun ve yasaların gerekli olduğunu fakat ahiret inancı ve gelecek korkusu olmayan toplumlarda bu yasaların toplumun huzurunu yeteri derecede sağlayamayacağına dolayısıyla asıl kanun ve yasanın insanın vicdanında ve inancında var olduğuna dikkat çekti.

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak ilahiyat fakültelerinin düzenlemiş oldukları bütün etkinliklere katılmaya çalıştıklarını ifade eden D.İ Bşk. Yrd. Doç. Dr. Fikret Karaman ise ilahiyat öğrencilerinin en çok istihdam edildiği önemli bir kurumun Diyanet İşleri Başkanlığı olduğunu dolayısıyla bu iki kurumun birbiriyle yakın diyalog içerisinde olması gerektiğini dile getirdi. Diyanetin sadece Türkiye'de değil dünya üzerinde 34 ayrı ülkede hizmet verdiği dikkat çeken Karaman, konuşmasına şöyle devam etti: "Bu ülkelerin değişik yerlerinde büyük elçiliklerimizin nezdinde din hizmetleri müşavirlerimiz, ataşelerimiz veya din görevlilerimiz aracılığıyla İslam dini konusunda oradaki vatandaşlarımızı ve soydaşlarımızı aydınlatmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla diyanet bugün sadece bir istihdam kurumu değil aynı zamanda toplumu din konusunda çağımızın beklentileri düzeyinde aydınlatan bir bilgi merkezidir."

AB ile bütünleşme azminde olan Türkiye'mizde İslam'ı ve pozitif bilimi bilen insanlara ihtiyaç duyulduğunu ifade eden Karaman, İlahiyat fakültelerine ayrılan kontenjanların az olmasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Karaman, din

görevlilerinin topluma karşı büyük sorumlulukları olduğunu, Ahiret inancı başta olmak üzere inanç değerlerimiz hakkında toplumumuzun ciddi bir şekilde bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etti.

Tarih ve Kültür şehri Sivas'ta böyle bir sempozyumun düzenlenmesinden memnun olduklarını dile getiren Vali Yardımcısı Mete Buhara ise, ahlaklı ve sağlıklı bir neslin yetiştirilmesinde önemli bir rol oynadıklarına dikkat çekti. Buhara, İslam dininin ilahî dinler arasında ilme ve bilme en çok önem veren ve onu teşvik eden bir din olduğunu anımsatarak, İslam dininin daha iyi anlaşılabilmesi için çok daha eğitimli din görevlilerine ihtiyaç duyulduğunu dile getirdi.

“İslâm'da Ahiret İnancı Sempozyumu”nun açılış konuşmasını ise Prof. Dr. Şerafettin Gölcük yaptı. Konuşmasının ana teması, kelam ilminin gündemi ve işlevselliği üzerinedir. Kelamın asıl kaynağının Kur'an olduğunu ve bütün gelişmelerini Kur'an ikliminde yaptığını dikkat çeken Gölcük, İslam dini disiplinleri arasında en seçkin yeri işgal ettiğini ifade etti. Kelamın iki asıl konusunun Allah ve insan olduğunu anımsatarak İslam ilahiyatının temelini oluşturan tevhit konusunun asrın ihtiyacına cevap verebilecek yeni bir yaklaşımla tekrar ele alınması gerektiğine dikkat çekti. Ayrıca insana fert ve toplum olarak bulaşabilecek politeizm ve şirk gibi bir takım hastalıklar mevcut olduğunu; insanın ruh ve beden sağlığının ise ancak şirkin her türüsünden uzak bir ikimde gelişebileceğini dile getirdi. Gölcük, kelamın gündeminin insanın inanç dünyasının bir bütün olarak değerlendirilmeye alınması gerektiğini de temas ederek Kur'an'ın fert ve toplum anlayışının, kelamın benimseyip geliştireceği modern ilmî verilerle desteklenerek bütün insanlığın istifadesine sunulması gereken bir insanlık ideali olması gerektiğini savundu. Gölcük son olarak kelamın gündeminde seküler hayat tarzı, laiklik, insan hakları ve demokrasi, kadının sosyal konumu, ahlakî değerler, din devlet ilişkisi, ibadetlerin amaç ve gerekliliği, bir dinin elde edilmesi subjektifliği, yeni bir epistemolojik sistemin oluşturulması ve benzeri maddelerin ön plana çıktığını ifade etti.

İki gün devam eden sempozyumun ilk gününde Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun başkanlık ettiği ilk oturumda “Lisans Derslerinin Değerlendirilmesi” başlığı adı altında Prof. Dr. Süleyman Toprak'ın “Lisans Derslerinin İçeriği ve Öneriler” isimli tebliği sunuldu, müzakere edildi. Toprak, bildirisinde inançla ilgili konuların derslerde nasıl işleneceği, kelam derslerinin içeriği ve uygulanan ders saatleri hakkında bilgi vererek zikredilen konularla ilgili tekliflerde bulundu. İlahiyat fakültelerinin lisans düzeyinde kaliteli ve bilgili bilim adamı yetiştirmek görevini üstlenmiş olan müesseseler olduğunu ifade eden Toprak, ilahiyat fakültelerinin bu görevi yerine getirmekte yetersiz kaldığını

dile getirdi. Öğrencilerin daha iyi yetiştirilmesi için uygulanan programların daha dikkatle ele alınması ve gerektiğinde program değişikliğine gidilmesinde fayda olabileceğini söyledi. Ders saatlerinin yetersiz olmasından kaynaklanan sıkıntıları da dile getiren Toprak, zikredilen meselelerle ilgili olarak şu tekliflerde bulundu:

- Dersin adı ne olursa olsun zorunlu derslerde kelamın bütün konuları okutmak.
- Konular işlenilirken güncel meselelerle ilişkilendirerek anlatmak.
- İleride karşılaşılabilecekleri sorular ve konularla ilgili öğrencileri bilgilendirmek ve ilgili kaynak kitapları tavsiye etmek.
- Kelamla ilgili konular işlenilirken konuyla ilgili yapılmış akademik çalışmaları tanıtmak ve bibliyografya bilgileri vermek.
- Öğrencilere konuyla ilgili farklı eserler okutmak.
- Seçmeli derslerde öğrencileri teşvik ederek eksik kalan konuların tamamlanması yoluna gitmek.
- Kelam konularını izah ederken pozitif ve felsefi ilimlerin teferruatına girip asıl konudan uzaklaşmamak
- Öğrencilere derslerde ve ders dışında kurs ya da seminer şeklinde akaid metinleri okutmak.
- Lisans dönemindeki başarılı öğrencilere, yüksek lisans ve doktorayı tavsiye etmek.

Prof. Dr. İsa Doğan'ın başkanlığını yaptığı I. Oturumun ikinci bölümünde Prof. Dr. İlyas Çelebi'nin "Kelam Anabilim Dalı Lisansüstü Programlarda Sorunlar ve Öneriler" konusu müzakere edildi. Çelebi, ders programları, öğrenci alımlarındaki sayısal farklılıklar ve yüksek lisans ve doktora tez konusu belirlenmesinde bazı sıkıntıların olduğunu dile getirdi. Kelam Bilim Dalının geleceğe taşınması açısından lisans programlarının büyük önem arz ettiğini ifade eden Çelebi, Yüksek Lisans ve Doktora programlarının Avrupa Birliği ölçütlerine göre hazırlanması gerektiğini vurgulayarak Avrupa Birliği sürecinde hazırlanmış "Avrupa Yüksek Öğretim Alanı Kriterleri" hakkında bilgi verdi. Haziran 2007'de Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) lisans ve lisansüstü programlarını, Avrupa Birliği ülkelerinde öngörülen ölçütlere göre düzenlenmiş "Yüksek Öğretim Yeterlilik Çerçevesi Dokümanı" adlı çalışmasına da temas eden Çelebi, doktora için öngörülen kriterler hakkında katılımcılara açıklamalarda bulundu. Son olarak, Yüksek lisans ve doktora tezlerinin fakülte dergileri veya internet yoluyla akademik dünyaya tanıtılması gerektiğini ifade eden Çelebi, aynı zamanda yapılan bu akademik çalışmaları halkla da paylaşmamız gerektiğine dikkat çekti.

I. Oturumun son bölümünde Prof. Dr. Temel Yeşilyurt, Kalam Araştırmaları Dergisi (KADER) hakkında katılımcılara bilgi verdi. Derginin hakemli ve yılda iki sayın olarak devam ettiğini dile getiren Yeşilyurt, internet ortamındaki dergi sisteminin bilginin evrensel paylaşılması açısından büyük avantajları olduğunu ifade etti. İlahiyat fakülteleri tarafından dergiye yeterince ilgi duyulmamasından kaynaklanan üzüntüsünü dile getiren Yeşilyurt, destek verildiği takdirde kalitenin daha da artacağını ifade etti. Derginin www.kelam.org. İnternet sitesi vasıtasıyla tüm sosyal bilimlere ve bazı düşünce kuruluşlarına tanıtılabileceğine dikkat çeken Yeşilyurt, son olarak dinleyicilere, dergide kullanılan açık dergi sistemine ait yeni programı tanıttı.

Soru ve tartışma faslından sonra saat 13.30'da Sivas valiliği tarafından verilen öğle yemeğine geçildi.

Oturum başkanlığını Prof. Dr. Mevlüt Özler'in yaptığı II. Oturum saat 14.30'da başladı. Burada: "İslam'da Ahiret İnancı" başlığı adı altında Doç.Dr. Çağfer Karadaş'ın "İslam Düşüncesinde Ahiret İnancının Temellendirilmesi" isimli tebliği sunulacak, müzakere edildi. Karadaş, bildirisinde İslam inanç sisteminde ahiretin anlamı ve yeri, ahiret hayatının temellendirilmesi, ruhun mahiyeti, ruh-beden ilişkisi, kabir hayatı, yeniden diriliş ve ahiret hayatının ebediliği gibi temel konular üzerinde durarak Kur'an ve sünnetten hareketle açıklamalarda bulundu.

Ahiret hayatının mahiyeti ve işleyişinin, felsefi bahislerin İslam dünyasında ilgi görmesiyle tartışılmaya başlandığını ifade eden Karadaş, bunun sonucunda inanç gündemini takip eden kelam ilminin ilahi sıfat, mebd ve meâd şeklinde üç temel mesele üzerine oturmuş olduğunu söyledi. Görünenin dışında varlık ve varlık alanı kabul etmeyen materyalizmin tıkandığına dikkat çeken Karadaş sözlerine şöyle devam etti: "İçinde bulunduğumuz âleme baktığımızda varlıkların görünenlerden ibaret olmadığı, müşahedelerimiz ve tecrübelerimiz dışında birçok varlığın ve varlık alanının bulunduğu bir gerçeklik olarak görülür ve kabul edilir. Görünenin dışında varlık ve varlık alanı kabul etmeyen materyalizmin tıkandığı ve gelişen olayları ve olguları görünen ile sınırlı izahta yetersiz kaldığı bir gerçektir. Kur'an'da belirtilen *öte dünya inancı* insanın bu tecrübe ve müşahedelerini destekler ve âlemi izahta önüne kolaylıklar ve çıkış kapıları sunar."

Ahiret hayatının nasıl temellendirilmesi gerektiğine de değinen Karadaş, ahiret hayatının gerekliliği, hal-i hazırdaki hayatın yetersizliği veya insanı tatmin etmekten uzak oluşuna dayandığını, ahiret inancının lüzumu, hikmeti ve vukuununun ortaya konulmasının ise, Allah, âlem, insan ve hayır-şer gibi dört temel unsurun izah

edilmesiyle mümkün olabileceğini ifade etti. Karadaş, ahiret hayatı ile ilgili hususlar hakkında ortaya atılan problem ve görüşleri, başta ölüm ile başlayan yeni dönemde ruh-beden irtibatı olmak üzere ahiret hallerinin mahiyeti yani maddî, ruhanî veya temsili olması ve bu hayatın ebediliği veya geçiciliği şeklinde üç başlıkta toplamının mümkün olduğunu söyledi.

Ruh ile bedenın kategorik olarak birbirinden farklı olduğunu ifade eden Karadaş: “Sorun, ruh ile beden arasında nasıl bir irtibatın olduğu; bağımsızlıklarının mümkün olup olmadığı; mümkün ise, bağımsız olarak hayatıyet ve işlevselliklerinin nasıl olduğudur.” dedi. Bu hususun incelenmesinde, insanın yaratılışı, dünya hayatı ve ölümü ile yeniden dirilişinin bir bütünlük içerisinde ele alınması gerektiğini dile getiren Karadaş, Yüce Allah’ın yeniden dirilişini kavrayamayanlara, ilk yaratılışı referans gösterdiğini, dolayısıyla yeniden diriliş ile ilk yaratılış arasında bir benzerlik söz konusu olduğunu söyledi. Karadaş konuşmasını şöyle sürdürdü: “Biri bedenî diğeri ruhî olmak üzere insana iki boyutlu imkân tanınmıştır. Tek başına bedeni özellikleri veya yalnızca ruhî avantajları insana yeterli değildir. Bunlar bir bütün olarak düşünöldüğünde insan mükemmel bir varlıktır. İslam inancına göre ruh-beden bütünlüğü bakımından dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında bir fark yoktur. Dünya hayatında nasıl ki, her iki unsur birlikte bir bütün teşkil ediyorsa, ahiret hayatı aynı şekildedir.”

Sempozyumun ilk gününün bilimsel kısmı tamamlandıktan sonra, saat 17.00’da Sivas ilinin tarihi ve kültürel mekânları gezildi. Bu gezi çerçevesinde Kongre Müzesi, Buruciye Medresesi, Gök Medrese, Çifte Minareli Medrese, Ulu Camii ve Şifaiye Medresesi bir rehber eşliğinde gezildi. Bu anlamlı ziyaretin ardından Sivas belediyesi tarafından Paşabahçe Küttük Evi’nde katılımcılara akşam yemeği verildi.

30 HAZİRAN 2007 CUMARTESİ

30 Haziran sabahı saat 09.00’da başlayan III. Oturum’la ikinci günkü tebliğlerin sunumuna geçildi. Başkanlığını Prof. Dr. M. Saim Yeprem’in yaptığı oturumda “İslam’da Ahiret İnancı” başlığı adı altında: Prof. Dr. Hayati Hökelekli’nin “Dini Hayatın Bütünlüğü Açısından Ahiret İnancının Psikolojik Temelleri” isimli tebliği sunularak, müzakere edildi. Prof. Dr. Hayati Hökelekli bildirisinde; Ahiret inancı ve ölümü kabullenme, ölümsüzlük arzusu ve ahiret inancı, ahlakın kurucu ve koruyucu ögesi olarak ahiret inancı, mutlak adalet ve hakikat arayışı, insanî arzuların nihai tatmini gibi konular hakkında mufassal bir sunum yaptı.

Hökelekli, imanın ana konusunun Allah ve ahiret olduğunu, dolayısıyla ahireti inkâr etmenin Allah'ı inkâr anlamına geldiğini, dirilişe ve ahiret gününe imanın, Allah'a ve O'nun kudret, hikmet ve adalet gibi sıfatlarına inanmakla, Allah'a imanın da ahiret gününe imanla doğrudan ilgisi olduğunu ifade etti.

Ahirete imanın, Allah'ın varlığına imanla birlikte var olduğuna, bununla birlikte, Allah'a inanma ile ahirete inanmanın mahiyetçe aynı şey olmadığına dikkat çeken Hökelekli, ahirete inanmanın psikolojik olarak kendine has bir tabiatının bulunduğunu, ölüm gerçeğinin insan tabiatı tarafından çok zor kabullenilen bir durum olduğunu ve inananlar için en büyük kesinlik olan yeniden diriliş inancı bu kabulü kolaylaştıran bir niteliğe sahip bulunduğunu ifade etti. Konuşmasına şöyle devam etti: "Allah'ın varlığına iman genelde insanların çoğu tarafından psikolojik bir zorunluluk olarak hissedilmektedir. Tanrıtanımazlık (ateizm), imkânsız değilse bile çok ender bir durumdur ve genel olarak ta rasyonel olmaktan çok duygusal temellere dayanmaktadır. Hangi yaş ve sosyo-kültürel kesimden olursa olsun, günümüz seküler kültür ortamında bile Allah inancında ciddi bir sarsıntı yaşanmadığı, dini inançlar manzumesi içerisinde en yüksek oranda Allah'ın varlığına inanıldığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, ölümden sonraki hayatla ilgili inanç konularında şüphecilik ve inkârcılık tutumlarında belirgin bir artış görülmektedir."

Ölüme verilecek anlamın, kişinin bireysel ve toplumsal hayatında çok önemli yönlendirici etkiler meydana getireceğine dikkat çeken Hökelekli; "Hayat ölümlü, ölüm de ahiret düşüncesiyle anlam kazanmaktadır. Ölüm ötesi bir bakış açısına sahip olmayan kimselerin yaşadıkları boşluk ve anlamsızlık duygusu, tutarlı ve sürekli bir kimlik kazanımını imkânsız duruma sokmakta, huzursuzluk ve stres dolu bir hayata, kendinden kaçış ya da kendini yok edici tekniklere mahkûm etmektedir. Ölümü ve sonrasını da içine alan bir bakış açısı inanan insanları hedefleri ve görevleri belli bir yaşam tarzına sahip kılmakla, hayatla barışık ve uyumlu hale getirmektedir." dedi.

İnsanı birçok acıyla, sıkıntıyla, dert ve ıstırapla, hayal kırıklığı ile karşı karşıya bırakan hayatın yüküne katlanabilmenin kolay olmadığını, bunun için hafifletici ya da direncimizi güçlendirici araçlara ihtiyaç duyacağımızı dile getiren Hökelekli, konuşmasını şu şekilde sürdürdü: "Ahiret inancı; hastalık, bir yakının ölümü, doğal felaketler, sakatlık, yaşlılık gibi daramatik olayların yol açtığı acı ve sıkıntılarla başa çıkmada güçlü bir telafi ve teselli vasıtası olarak işlev görmektedir. Küçük ya da büyük her iş ve davranışının hesabını kıyamet günü Allah'ın huzurunda vereceği bilgi ve

inancına sahip kimse üzerinde bunun etkisi, davranışlarını içsel bir kontrole tabi tutma ve derin bir sorumluluk duygusu içerisinde hareket etme şeklindedir.”

Prof. Dr. A. Saim Kılavuz’un başkanlığında yapılan III. Oturumda Prof. Dr. şaban Ali Düzgün’ün ‘‘Modern Batı Düşüncesinde Ahiretle İlgili Felsefi Tartışmalar’’ isimli tebliği sunulurak, müzakere edildi. Tebliğini sunmak üzere söz alan Düzgün bildirisinde genel olarak; Modern batı düşüncesinde insanın yapısına ilişkin tartışmalar, ruh-beden ilişkisine dair idealist ve realist öğretiler ile ölüm sonrasına dair teoriler hakkında bilgiler sundu. Bu konularda önde gelen isimlerden R.Descartes, J. Wisdom, J. Hick, A. Flew ve H.H. Price’nin görüşlerine temas etti.

Sunumunda modern batı düşüncesinde ölüm sonrasına ilişkin tartışmalarda nirengi noktasını ‘insan düşüncesi’ oluşturduğuna dikkat çeken Düzgün, konuyla ilgili üretilen fikirlere temas etti. Bu teorilerin; insanın ölümünün her şeyi bitirdiğini söyleyen materyalist teori ile birlikte insanın ölümünün varlığa devamında yeni bir aşama olduğu söyleyenler ve ruhsal ya da bedensel olarak varlığa devam edeceğini iddia edenlere kadar oldukça geniş yelpazeyi oluşturduğunu dile getirdi. Düzgün, ruh-beden ilişkisi konusunun monist ve düalist teoriler olmak üzere iki kategoride ele alınabileceğini ifade ederek ilk olarak monist teoriler (Ruh-Beden Birliği) hakkında bilgi verdi.

İnsanı salt maddî açıdan ele alıp değerlendiren ve ruha atfedilen bütün aktiviteleri beyinin bir yan ürünü olarak gören monist teorilerin, insanın doğasını teke indirmede çoğunlukla beden merkeze alınarak yapıldığı için materyalist bir teori niteliği taşıdığını söyledi. Bu düşünceye göre, insanın sadece ruh olarak kalıcılığı veya yeniden bileşimi imkânsız olduğunu dile getiren Düzgün, beden yok olmasıyla, ruh denilen şeyin de ona bağlı olarak kendiliğinden ortadan kalkacağını, dolayısıyla monist teorilere göre, idealist doktrinlerin iddia ettiği gibi ruh ile beden arasında bir ilişki varsa, bu ilişkinin bitiminde ruhun bedensiz varlığını devam ettirdiğini öngören bir ölümden sonra hayat düşüncesi söz konusu edilemeyeceğini ifade etti. Düzgün, ruhun varlığını esas alan düalist teorilerin ise, insanın ruh ve bedenden oluştuğunu (maddî olan ve maddi olmayan yönler) ve sürekli bir varlık olma özelliği taşıyan ruhun da insanın ana cevherini (özü) teşkil ettiğini savunduklarını dile getirdi. İnsanın maddi yapısının ölümünün gözlemlenmesiyle, onu bu bedenin ötesine taşıyacak bir unsur arayışını gidildiğine dikkat çeken Düzgün, konuşmasına şöyle devam etti: ‘‘insanın bedeninin dışında bir ruh varsa, insan öldükten sonra bu ruhun kaderi nedir? Buna ne olmaktadır? Buna iki cevap verilmektedir. Ruh ya kendi bireyselliklerini ve kimliklerini kaybederek evrensel ruha geri dönüp kavuşmakta, ya da kendi bireyselliği ve kimliği içinde varlığa devam

etmektedir. Bu teorilerden birincisi Hinduizm ve Budizm'in reenkarnasyon görüşü, ikincisi ise semavi dinlerin doktrindir." Düzgün, dinlerin insanı, diğer varlık türleri ile aynı düzlemi paylaşan, ama gelişmişliğinin göstergesi olarak dil kullanan epistemolojik bir varlık değil, aksine mevcut varlık türlerinden farklı metafiziksel bir varlık olarak kabul ettiklerine dikkat çekti. İnsanın ruhsal varlığını, Eflatun ve Descartes'ın tanımladığı gibi bedenden ayrı ve farklı bir varlık olarak değil, bedene bağlı olarak tanımladıklarına da işaret eden Düzgün; "Dinlerin bu öğretisinde beden, ruhun kullandığı bir araç olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Bu bütünlüğün insanlarla iletişim kuran tarafını, duyuşal tarafı temsil eder. Ruh da, insan bedeninin bir yönüdür (vech). Bu ise insanlarla değil, Tanrı'yla iletişim kuran insani yönü gösterir. Dolayısıyla ruh ve beden, bütünlüğümüzün, kimliğimizin farklı cüzlerini değil, farklı yönlerini oluştururlar. İnsan, bu bütünlüğün bir ifadesi olduğuna göre, ölümüyle birlikte, bir parçasının hayatta kaldığını, diğer parçasının öldüğünü söylemek çelişkili gibi görünmektedir. Buna bağlı olarak da, kendisine ruhsallık tekrar iade edilmekle birlikte, bedensel bir dirilişi yahut yeniden yaratılmayı esas almışlardır." dedi.

Ölümden sonraki hayat ile ilgili ileri sürülen teorilere de değinen Düzgün, konunun dinsel, metafiziksel ve bilimsel olarak üzerinde durulan ve her bakış açısının kendi perspektifinden aydınlatılmaya çalışıldığı bir mesele olduğunu ifade etti. Konuyla ilgili ortaya atılan teorileri ve eleştirileri dile getirdi. Son olarak insanı ölümünden sonra nasıl bir geleceğin beklediği sorusunun, nasıl bir teolojik antropolojiye sahip olunmasıyla yakından ilgili olduğuna dikkat çeken Düzgün, insanın sadece şu an gözlemlediğimiz hayatını yaşayan bir varlık değil sürekli, olmakta olan bir varlık olarak tanımlanabileceğini ifade etti. Düzgün; "İnsan 'şu an var olan' varlık mıdır, yoksa 'olmakta olan' bir varlık mıdır? Bu durumda insanın bir '*varlık*' halinden, bir de '*oluş*' halinden bahsedilebilir. Oluş hali, insanın var oluş halinin ucunun açık olduğunu ve farklı formlarda var olmaya devam edebileceğini söyler. İnsan eğer olmakta olan bir varlık ise, onun için önemli olan ne olacağı ile ilgili sorudur. Fiziksel ölümü, olmakta olan insanın oluşunun bir aşaması olarak gördüğümüzde ölüm pozitif tanıma kavuşacaktır. Yok, eğer insan, zaten 'O' ise ve önünde başka bir aşama yok ise, bu durumda, ölüm negatif bir durumu gösterecektir." dedi.

Tebliğlerin ardından saat 17.30'da Sempozyumun Değerlendirme ve Kapanış Oturumu yapıldı. Başkanlığını Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun yaptığı bu oturumda Prof. Dr. Hüseyin Atay, Prof. Dr. Metin Yurdagür, Prof. Dr. Osman Karadeniz, Prof. Dr. Ramazan Altıntaş ve Prof. Dr. Emrullah Yüksel bilgi şölenini değerlendiren birer

konuşma yaptılar. Yapılan müzakere ve değerlendirmelerde IV Oturum halinde gerçekleşen sempozyumun, akademisyenlerin üzerinde iyi çalışılmış nitelikli tebliğleri ve bu tebliğlerin müzakereleri için geniş zaman ayrılması, güzel hazırlanmış program ve etkinlikleriyle başarılı geçtiği vurgulandı. Yapılan tartışmaların soru cevap tarzında ve tartışmalara açık bir şekilde yapılması, böylece dinleyicilerin soru sorması, tartışmalara katılması ve katkı sağlamasıyla bir bilgi şöleni şeklinde geçen sempozyumun amacına uygun bir şekilde hedefine ulaştığı yapılan değerlendirmeler arasındaydı. Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun kapanış konuşması ile bir sonraki toplantıda Ankara'da buluşmak üzere toplantı sona erdi.

1 TEMMUZ 2007 PAZAR

Toplantının bilimsel kısmı tamamlandıktan sonra, kültür gezisi yapıldı. Bu gezi çerçevesinde Divriği Ulu Camii ve Dâruş-Şifası ziyaret edildi. Divriği ulu cami ve Daru'ş-şifası adıyla dünya sanat tarihinde yer alan İslam mimarisinin bu eşsiz başyapıtı iki kubbeli bir türbeye sahip bir cami ve ona bitişik bir hastaneden oluşmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti Mengücek Oğulları Beyliği döneminde (1228) Mengücek Beyi Ahmet Şah tarafından, Şifahane ise Ahmet Şah'ın eşi Melike Turan tarafından yaptırılmıştır. Yapılar, mimari özelliklerinin yanısıra, sergilediği Anadolu geleneksel taş işçiliği örnekleriyle Unesco tarafından 1985 yılında "Korunması Gerekli Dünya Mirası" listesine alınan bu eser büyük ölçüde orijinalliğini koruyarak günümüze kadar ulaşmış bir sanat şaheseridir. Sanat tarihçiler ve mimarlar tarafından böyle mükemmel üç boyutlu detaylı geometrik sitiller ve bitkisel bezemeler hiç bir yerde olmadığı söylenmektedir. Kapı ve duvarlara işlenen tüm motifler asimetriktir ve her karede binlerce taş işlemeli motif bulunur. Usta devamlı tekrardan kaçınmış ve kendisini yenilemiştir, hiç bir motife bağımlı kalmamıştır. Her motifte Allah'ın birliğinin vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Daru'ş-şifası'nın Taç Kapısından içeri girdiğimizde ortada bir havuz, sağında ve solunda iki adet kolanla karşıda büyük bir eyvan bizi karşılıyor. Kolanların hepsinin motifleri farklı ve bizi o özlenen medeniyete götürüyor. Burada su sesi, musiki ve Kur'an sesi ile hastaların tedavi edildiği söylenmektedir. Şu anki psikiyatri kliniklerinde kullanılan tedavi sisteminin bir kısmı 800 yıl önce burada kullanılıyormuş. İçerdeki küçük eyvanlarda ise şehit türbeleri mevcuttur. Selçuklu döneminde savaşlarda şehit olan büyük zatların buraya defnedildiği rivayet edilmektedir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Divriği Ulu Camii için şu ifadeyi kullanmıştır: "Üstad, mermer, bu

camiiye öyle emek sarf edip, kapı ve duvarları öyle nakş bukailemun eylemiş ki, methinde diller kısır, kalem kırıktır...”

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, sempozyumun en belirgin özelliği, sunulan tebliğlerin tek tek müzakere edilmesi yerine, her bir oturumdaki tebliğlerin sunulmasının ardından o oturumdaki tebliğlere ilişkin soru sorma ve tartışma için geniş süre ayrılması ve bunun üzerine çok renkli ve seviyeli tartışmaların yapılmasıdır. Böylece dinleyicilerin soru sorması, tartışmalara katılması ve katkı sağlaması mümkün olmuş, dolayısıyla sempozyumun bir bilgi şöleni şeklinde geçmesine vesile olmuştur. Konukların mütevazı şartlarda ağırlanmış, organizasyonun başarıyla yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Bu vesileyle sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen ve her kademesinde görev alan herkese; başta Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü, İlahiyat Fakültesi Dekanlığı tertip komitesi ve üyelerine, İl Müftülüğüne, Sivas valiliğine, Sivas Belediyesine, bizlere ev sahipliği yapan Öğretmenevi personeline ve tüm yetkililere teşekkür eder şükranlarımızı arz ederiz.